

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

จากการศึกษาในครั้งนี้ สรุปความได้ว่า แรงงานเด็กอายุ 8-15 ปีในชุมชนแออัดของกรุงเทพมหานครมีประมาณร้อยละ 15 โดยแรงงานเด็กเหล่านี้ส่วนใหญ่เกิดในกรุงเทพมหานคร แต่บิดามารดาเป็นผู้อพยพมาจากต่างถิ่นเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสาเหตุสำคัญที่บิดามารดาต้องอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครเนื่องจากประสบปัญหาการทำมาหากินในถิ่นเกิด และ/หรือเคื้อครองเร่ร่อนที่อยู่อาศัย เมื่ออพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนแออัดของกรุงเทพมหานครก็ต้องหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว และเนื่องจากเขาเหล่านี้มีฐานะยากจน (รายได้ของครัวเรือนต่ำ) ประกอบกับบิดามารดามีการศึกษาในระดับต่ำ ครัวเรือนมีหนี้สินมาก และมีสัดส่วนของคนทำงานในครัวเรือนน้อย ตลอดจนบิดาซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวส่วนใหญ่ก็มักจะทำงานเป็นลูกจ้าง จึงทำให้รายได้ของครอบครัวไม่เพียงพอที่จะใช้เลี้ยงสมาชิกในครอบครัว ส่งผลให้เด็ก (บุตร) ต้องเข้าสู่ตลาดแรงงาน ซึ่งเด็กเหล่านี้มักประสบปัญหาการว่างงาน เนื่องจากการสมัครเข้าทำงานมักจะต้องมีทะเบียนราษฎรเป็นหลักฐานแต่เนื่องจากเด็กเหล่านี้ส่วนใหญ่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรทำให้ไม่สามารถทำงานในโรงงานได้ ดังนั้นเด็กเหล่านี้จึงนิยมทำงานอิสระโดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นงานช่วยเหลือกิจการของครอบครัว (เช่น ขายของชำ ขายพวงมาลัย เป็นต้น) ตลอดจนรับของมาเรขายตามท้องถนน เป็นต้น ซึ่งแรงงานเด็กเหล่านี้ส่วนใหญ่มีชั่วโมงการทำงานไม่ยาวนานนัก กล่าวคือ โดยเฉลี่ยประมาณ 5.8 ชั่วโมงต่อวัน และมีเพียงร้อยละ 14.6 เท่านั้นที่ต้องทำงานเกินวันละ 8 ชั่วโมง ร้อยละ 22.7 ทำงานวันละ 8 ชั่วโมง ที่เหลืออีกร้อยละ 62.7 ทำงานต่ำกว่าวันละ 8 ชั่วโมง แต่อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่าแรงงานเด็กในชุมชนแออัดของกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่คือร้อยละ 66.7 ไม่ได้อ่านหนังสือ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบโรงเรียนหรือนอกระบบโรงเรียน มีแรงงานเด็กเพียงส่วนน้อยคือร้อยละ 33.0 เท่านั้นซึ่งใช้เวลาในแต่ละวันเพื่อการศึกษา และสำหรับกิจกรรมการทำงานบ้านนั้น พบว่าแรงงานเด็กส่วนใหญ่คือร้อยละ 76.8 ทำงานบ้านวันละ 0-3 ชั่วโมงโดยส่วนใหญ่ทำงานบ้านวันละ 2 ชั่วโมง

มากที่สุด ส่วนกิจกรรมการพักผ่อนนั้นพบว่า แรงงานเด็กส่วนใหญ่คือร้อยละ 88.0 มีเวลาพักผ่อนวันละ 9-18 ชั่วโมงในขณะที่มีแรงงานเด็กเพียงส่วนน้อยคือร้อยละ 4.3 เท่านั้นที่มีเวลาเพื่อการพักผ่อนเพียงวันละ 1-8 ชั่วโมง นอกจากนี้เมื่อทำการพิจารณาการจัดสรรเวลาของแรงงานเด็กเหล่านี้โดยแยกแรงงานเด็กออกเป็นกลุ่ม ๆ พบว่าสำหรับกลุ่มแรงงานเด็กซึ่งจัดสรรเวลาเพื่อการทำงานน้อยคือวันละ 1-3 ชั่วโมง แรงงานกลุ่มดังกล่าวนี้ส่วนใหญ่จะจัดสรรเวลาเพื่อการศึกษาวันละ 8 ชั่วโมง จัดสรรเวลาเพื่อทำงานบ้านวันละ 2 ชั่วโมง และจัดสรรเวลาเพื่อการพักผ่อนวันละประมาณ 13-14 ชั่วโมง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการจัดสรรเวลาเพื่อกิจกรรมทั้งในและนอกตลาดแรงงานของแรงงานเด็กกลุ่มดังกล่าวนี้ มีผลกระทบต่อพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาของแรงงานเด็กกลุ่มนี้ไม่มากนัก เพราะแรงงานเด็กกลุ่มดังกล่าวนี้มีเวลาเพื่อแสวงหาความรู้ใส่ตัวพอสมควรกับวัย และมีเวลาเพื่อการพักผ่อนเท่าที่จำเป็นต่อความต้องการของร่างกายอย่างเพียงพอ

สำหรับกลุ่มแรงงานเด็กซึ่งทำงานวันละ 4-7 ชั่วโมง พบว่าแรงงานเด็กกลุ่มดังกล่าวนี้ส่วนใหญ่ไม่ได้จัดสรรเวลาในแต่ละวันเพื่อการศึกษาแต่อย่างใด นอกจากนี้แรงงานเด็กกลุ่มดังกล่าวส่วนใหญ่จัดสรรเวลาเพื่อทำงานบ้านวันละประมาณ 2 ชั่วโมง และจัดสรรเวลาเพื่อการพักผ่อนวันละประมาณ 17-18 ชั่วโมง กล่าวได้ว่าการจัดสรรเวลาของแรงงานเด็กดังกล่าวทั้งงานในบ้านและงานนอกบ้านไม่มากนัก ในขณะที่แรงงานเด็กกลุ่มดังกล่าวนี้มีเวลาเพื่อการพักผ่อนเพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการจัดสรรเวลาของแรงงานเด็กกลุ่มดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ของแรงงานเด็กไม่มากนัก แต่อาจมีผลกระทบต่อพัฒนาการทางด้านสติปัญญาของแรงงานเด็กเนื่องจากแรงงานเด็กกลุ่มดังกล่าวส่วนใหญ่ไม่ได้จัดสรรเวลาเพื่อการศึกษาหาความรู้ หรือจัดสรรเวลาเพื่อเพิ่มทักษะในการทำงานของตนเองแต่อย่างใด นอกจากนี้การที่แรงงานเด็กกลุ่มดังกล่าว (ถือได้ว่าทำงานในบ้านและงานนอกบ้านไม่มากนัก) ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ได้จัดสรรเวลาเพื่อการศึกษาเลย ในขณะที่ส่วนใหญ่จัดสรรเวลาเพื่อการพักผ่อนมาก ย่อมทำให้แรงงานเด็กเหล่านี้มีเวลาเพื่อหาความสนุกสนานเพลิดเพลินใส่ตัวมากเกินไป ซึ่งการที่แรงงานเด็กกลุ่มดังกล่าวมีเวลาว่างเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินใส่ตัว ตลอดจนมีเวลาเพื่อการพักผ่อนมากเกินไปเช่นนี้ อาจจะเป็นช่องทางให้แรงงานเด็กเหล่านี้ใช้เวลาว่างไปในทางที่ไม่เกิดประโยชน์ ซึ่งอาจจะก่อผลเสียแก่แรงงาน

เด็กเอง ทั้งนี้เนื่องจากเด็กในชุมชนแออัดมักใช้เวลาว่างในการมีวู้สมกัน ในทางที่ไม่ถูกไม่ควร เช่น มีวู้สมกันเล็กน้อย มีวู้สมกันในสิ่งเสพติด มีวู้สมกันเล่นการพนัน เป็นต้น

สำหรับกลุ่มแรงงานเด็กซึ่งทำงานยาวนานคือทำงานวันละ 8 ชั่วโมงขึ้นไป พบว่า แรงงานเด็กกลุ่มดังกล่าวส่วนใหญ่จะจัดสรรเวลาเพื่อทำงานบ้านเพียงวันละ 0-1 ชั่วโมง ในขณะที่จัดสรรเวลาเพื่อการพักผ่อนวันละ 15-16 ชั่วโมง แต่ไม่ได้จัดสรรเวลาเพื่อการศึกษา แต่อย่างใด กล่าวได้ว่ากลุ่มแรงงานเด็กซึ่งทำงานเกิน 8 ชั่วโมงต่อวันขึ้นไปนี้ จัดสรรเวลาเพื่อการพักผ่อนเพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย ในขณะที่การจัดสรรเวลาเพื่อการทำงานทั้งงานในบ้านและนอกบ้านอาจจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ ของแรงงานเด็กกลุ่มนี้ นอกจากนี้การที่แรงงานเด็กกลุ่มดังกล่าวส่วนใหญ่ไม่ได้จัดสรรเวลาเพื่อการศึกษาหาความรู้แต่อย่างใดเช่นนี้ ทั้งที่แรงงานเด็กเหล่านี้ยังอยู่ในวัยซึ่งควรที่จะได้รับการศึกษาเล่าเรียน การที่แรงงานเด็กกลุ่มนี้ต้องมาทำงานก่อนวัยอันสมควรโดยไม่ได้รับการศึกษาเพิ่มเติมเช่นนี้ ทำให้แรงงานเด็กเหล่านี้เป็นแรงงานไร้ฝีมือ ในระยะยาวอาจส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวมโดยเฉพาะในส่วนของคุณภาพแรงงานและผลผลิตของแรงงาน

อย่างไรก็ตาม หากจะกล่าวถึงภาพรวมของแรงงานเด็กในชุมชนแออัดของกรุงเทพมหานคร อาจจะกล่าวได้ว่าแรงงานเด็กในชุมชนแออัดของกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่ไม่ได้จัดสรรเวลาเพื่อการทำงานยาวนานเกินไป ทั้งงานในตลาด และนอกตลาดแรงงาน แรงงานเด็กเหล่านี้มีเวลาเพื่อพักผ่อนเท่าที่จำเป็นต่อความต้องการของร่างกายอย่างเพียงพอ ซึ่งแสดงว่าการทำงานของแรงงานเด็กในชุมชนแออัดส่งผลกระทบต่อพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจและอารมณ์ของแรงงานเด็กไม่มากนัก แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าเป็นห่วงสำหรับแรงงานเด็กเหล่านี้คือแรงงานเด็กเหล่านี้มีโอกาสเพื่อการศึกษา เพื่อพัฒนาสติปัญญา และทักษะในการทำงานน้อย ทั้ง ๆ ที่อยู่ในวัยที่ควรจะได้รับการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในสายสามัญหรือสายอาชีพ ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน ซึ่งภาพทั้งหมดเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าแรงงานเด็กในชุมชนแออัดโดยทั่ว ๆ ไปไม่ได้อยู่ในภาวะที่ต้องใช้เวลาทำงานหนักมาก เหมือนกับแรงงานเด็กซึ่งทำงานในสถานประกอบการ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมการผลิต ซึ่งเด็กเหล่านั้นส่วนใหญ่มักเป็นแรงงานเด็กซึ่งอพยพมาจากถิ่นอื่น และมีเป็นจำนวนไม่น้อยซึ่งถูกหลอกลวงมาหรือถูกกักขังให้ทำงานในโรงงานเป็นเวลายาวนาน โดยไม่มีเวลาเพื่อพักผ่อนเท่าที่จำเป็นต่อความต้องการของร่างกายอย่างเพียงพอ

พอนอกจากนี้แรงงานเด็กในโรงงานอุตสาหกรรมยังมักถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้างใน
 คำนอื่น ๆ อีก ไม่ว่าจะเป็นด้านค่าจ้างแรงงาน วันหยุดพิเศษ วันหยุดพักผ่อนประจำปี และ
 อื่น ๆ ดังนั้นปัญหาต่าง ๆ ของแรงงานเด็กในกรุงเทพมหานครอาจจะเป็นปัญหาที่เฉพาะ
 แรงงานเด็กซึ่งทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาในครั้งนี้ทำให้ทราบ
 อย่างแน่ชัดว่า แรงงานเด็กในชุมชนแออัดของกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสเพื่อพัฒนาสติ
 ปัญญาและทักษะในการทำงาน ทำให้แรงงานเหล่านี้เป็นแรงงานไร้ฝีมือ ในระยะยาวจะมี
 ผลกระทบต่อสังคมในแง่คุณภาพของแรงงานและผลิตภาพของแรงงาน สำหรับการศึกษาล่าสุด
 สำคัญที่มีอิทธิพลต่อการจัดสรรเวลาของแรงงานเด็ก ทั้งในและนอกตลาดแรงงานของแรงงานเด็ก
 เหล่านี้ พบว่าอัตราค่าจ้าง อายุ และการศึกษาของแรงงานเด็ก ประเภทของงานที่แรงงาน
 เด็กทำ รายได้ของครัวเรือน (ยกเว้นรายได้ของแรงงานเด็ก) และประเภทของชุมชนแออัด
 เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการจัดสรรเวลาเพื่อการทำงานในตลาดแรงงาน ของแรงงานเด็กใน
 ชุมชนแออัดของกรุงเทพมหานคร สำหรับการจัดสรรเวลาเพื่อการศึกษาพบว่า อัตราค่าจ้างของ
 แรงงานเด็ก การศึกษาของแรงงานเด็ก ประเภทของงานที่แรงงานเด็กทำ เป็นปัจจัยสำคัญที่
 มีอิทธิพลต่อการจัดสรรเวลาเพื่อการศึกษาของแรงงานเด็ก และในท้ายที่สุด พบว่าอัตราค่าจ้าง
 ของแรงงานเด็ก อายุของแรงงานเด็ก ประเภทของงานที่แรงงานเด็กทำ รายได้ของครัวเรือน
 (ยกเว้นรายได้ของแรงงานเด็ก) และประเภทของชุมชนแออัด เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการ
 จัดสรรเวลาเพื่อพักผ่อนของแรงงานเด็ก ซึ่งผลที่ได้รับจากการศึกษาทั้งหมดในครั้งนี้ จะเป็น
 ประโยชน์ต่อภาครัฐบาลในการวางนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาแรงงานเด็ก ตลอดจนพัฒนาแรงงาน
 เด็กต่อไป

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

5.2.1.1 นโยบายคานแรงงาน

5.2.1.1.1 จากการศึกษาครั้งนี้พบว่าแรงงานเด็กส่วนใหญ่ใน
 ชุมชนแออัดเป็นแรงงานไร้ฝีมือ ดังนั้นรัฐบาลควรจะได้มีนโยบายพัฒนาฝีมือแรงงานเด็กให้

สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน เพื่อให้แรงงานเด็กมีประสิทธิภาพในการผลิตสูงขึ้น โดยกำหนดมาตรการเพื่อให้บรรลุนโยบายนี้คือ

5.2.1.1.1.1 ส่งเสริมให้มีการฝึกอบรม
ฝีมือแรงงานให้ทั่วถึงในกรุงเทพมหานคร

5.2.1.1.1.2 ส่งเสริมให้เด็กมีความรู้และ
ทักษะโดยให้หลักสูตรการศึกษาภาคบังคับมีการ
ผสมผสานเพื่อการรู้หนังสือและพัฒนาทักษะมา
ยิ่งขึ้น

5.2.1.1.2 การศึกษาในครั้งนี้นับว่าอัตราค่าจ้างเป็นปัจจัย
สำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมในตลาดแรงงานของแรงงานเด็ก และยังพบว่าแรงงานเด็กซึ่ง
ประเภทของงานที่ทำอยู่ภายใต้การคุ้มครองของกฎหมายฯ ส่วนใหญ่ได้รับค่าจ้างต่ำกว่าอัตราค่า
จ้างขั้นต่ำตามที่กฎหมายกำหนด ดังนั้นรัฐบาลควรจะได้มีนโยบายในด้านค่าจ้าง หรือค่าตอบแทน
ให้สอดคล้องกับการปรับปรุงผลิตภาพของแรงงานเด็ก โดยมีมาตรการคือ เร่งรัดให้มีการจ่าย
ค่าจ้างหรือค่าตอบแทนให้ถูกต้องตามกฎหมายกำหนดเพื่อที่แรงงานเด็กจะได้ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ
และในขณะเดียวกัน อาจทำให้นายจ้างไม่ต้องการที่จะจ้างแรงงานเด็กอีกต่อไป อย่างไรก็ตาม
นโยบายนี้ อาจจะต้องมีการพิจารณาควบคู่กับการแก้ไขสภาวะความยากจนของครัวเรือนในชุมชน
แออัดด้วยเพื่อป้องกันมิให้เด็กต้องออกมาทำงานก่อนอายุอันสมควร

5.2.1.1.3 การศึกษาในครั้งนี้นับว่าบิคารมารคาหรือผู้ประกอบการ
ของแรงงานเด็กในชุมชนแออัด ส่วนใหญ่จะให้แรงงานเด็กเข้าสู่ตลาดแรงงานก่อนวัยอันสมควร
ดังนั้น รัฐบาลควรจะได้มีนโยบายเผยแพร่ให้บิคารมารคาที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบ
ต่าง ๆ (ผลกระทบทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา) ที่อาจจะเกิดขึ้นกับแรงงานเด็ก ก่อนที่
บิคารมารคาหรือผู้ประกอบการจะตกลงใจให้แรงงานเด็ก เข้าสู่ตลาดแรงงาน และเพื่อให้นโยบาย
ดังกล่าวเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ภาครัฐบาลหรือภาคเอกชนควรจะได้มีมาตรการคือ

5.2.1.1.3.1 ซีแจง แนะนำ ให้อบิดามารดา หรือผู้ปกครองของแรงงานเด็กไคทราบผลกระทบต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นกับแรงงานเด็ก เพื่อป้องกันให้อบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ยินยอมให้บุตรทำงานก่อนวันอันสมควร

5.2.1.1.3.2 ซีแจง แนะนำ ใหนายจ้างใช้ ลูกจ้างเด็กในลักษณะที่ไม่ขัดต่อวัย ไม่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัย สุขภาพอนามัย ความเจริญเติบโต ความสามารถ และสภาพทางจิตใจของเด็ก

5.2.1.2 นโยบายคานการศึกษา

จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่า แรงงานเด็กส่วนใหญ่มีการศึกษาเพียงระดับการศึกษาภาคบังคับ และแรงงานเด็กเป็นจำนวนมิใช่น้อยซึ่งไม่ได้รับการศึกษาหรือมีการศึกษาค่ำกว่าการศึกษาภาคบังคับ นอกจากนี้ยังพบว่าแรงงานเด็กส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสที่จะได้รับการศึกษาเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มพูนความรู้และพัฒนาทักษะในการทำงานแต่อย่างใด ดังนั้นรัฐบาลควรจะได้มีการวางนโยบายที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้แรงงานเด็กได้มีโอกาสเพิ่มพูนความรู้และทักษะในการทำงานอย่างจริงจัง อันจะส่งผลให้แรงงานเด็กเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพต่อไป โดยมีมาตรการดังนี้คือ

5.2.1.2.1 เร่งรัดให้มีการใช้บังคับพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2523 ให้ได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพ

5.2.1.2.2 ใหนายจ้างเปิดโอกาสให้แรงงานเด็กแสวงหา และเพิ่มพูนความรู้ได้ในวันหยุด และ/หรือหลังเลิกงานแล้ว

- 5.2.1.2.3 ใ้หน่วยงานภาครัฐบาล และ/หรือภาคเอกชน ช่วยเหลือให้เด็กในชุมชนแออัด ตลอดจนเด็ก ยากจนได้มีโอกาสเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับ

5.2.1.3 นโยบายด้านเศรษฐกิจ

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญที่แรงงานเด็กต้องเข้าสู่ชีวิตการทำงานก่อนวัยอันสมควรคือความยากจน กล่าวคือครัวเรือนมีรายได้น้อย ไม่พอเพียงที่จะใช้เลี้ยงสมาชิกในครอบครัว ซึ่งส่งผลให้เด็กต้องออกจากโรงเรียนเพื่อเข้าสู่ตลาดแรงงาน โดยครัวเรือนที่มีรายได้น้อยจะใช้เวลาของตนจัดสรรเวลาเพื่อการทำงานในตลาดแรงงาน และจัดสรรเวลาออกตลาดแรงงานน้อยกว่าครัวเรือนที่มีรายได้น้อยกว่า

ดังนั้น รัฐบาลควรจะได้มีการวางนโยบายที่จะเร่งรัดปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจทั้งทางด้านการผลิต การตลาด การเงิน การคลัง และการกระจายรายได้น้อย ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน ปัญหาการว่างงานของแรงงานผู้ใหญ่ โดยมีมาตรการเพื่อที่จะให้บรรลุนโยบายดังกล่าวนี้คือ

- 5.2.1.3.1 ส่งเสริมให้มีการแนะแนวในด้านการศึกษา
เศรษฐกิจ
- 5.2.1.3.2 ส่งเสริมอาชีพให้แก่ผู้ไม่มีงานทำ เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพของตนเองได้
- 5.2.1.3.3 ส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างงานให้แก่ประชากร
ผู้มีรายได้น้อย

5.2.1.4 นโยบายด้านชุมชนแออัด

จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่า แรงงานเด็กซึ่งใช้เวลาส่วนใหญ่เพื่อการทำงานมาก มักเป็นแรงงานเด็กซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนแออัดที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุง ซึ่งชุมชนแออัดเหล่านี้ยังไม่มีหน่วยงานของภาครัฐบาล และ/หรือภาคเอกชนเข้าไปพัฒนาเพื่อให้

ประชากรในชุมชนแออัดมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทำให้แรงงานเด็กในชุมชนแออัดที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุงมีสภาพความเป็นอยู่ที่ต่ำกว่ามาตรฐานมาก ส่งผลให้บิดามารดาต้องไต่บุตร (แรงงานเด็ก) จัดสรรเวลาเพื่อทำงานในตลาดแรงงานมากกว่าแรงงานเด็กซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงแล้ว ทั้งนี้เนื่องจากแรงงานเด็กซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงแล้วนั้นได้มีหน่วยงานภาครัฐบาล และ/หรือภาคเอกชนต่าง ๆ เข้าไปพัฒนาชุมชนแออัดเพื่อให้ประชากรในชุมชนแออัดมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เช่น - สำนักงานการศึกษาของกรุงเทพมหานคร มูลนิธิดวงประทีป เป็นต้น ซึ่งหน่วยงานต่าง ๆ เหล่านี้ได้ให้การศึกษแก่เด็กและประชาชนในชุมชนแออัดทั้งในและนอกระบบโรงเรียน - กระทรวงสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นต้น ซึ่งได้จัดส่งแพทย์ ตลอดจนอาสาสมัคร มาให้ความรู้ทางด้านสุขภาพอนามัย ตลอดจนให้บริการทางด้านการรักษาผู้เจ็บป่วยในชุมชนแออัด - การเคหะแห่งชาติ ซึ่งได้ทำการปรับปรุงชุมชนแออัดต่าง ๆ เพื่อให้ประชากรในชุมชนแออัดมีสภาพความเป็นอยู่ทางกายภาพที่ดีขึ้น เป็นต้น จากที่กล่าวมาแล้วนี้จึงทำให้แรงงานเด็กในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงแล้วมีสภาพแวดล้อมทางต่าง ๆ ที่ดีกว่าแรงงานเด็กในชุมชนแออัดที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุง ส่งผลให้แรงงานเด็กในชุมชนแออัดที่ได้รับการปรับปรุงแล้วจัดสรรเวลาเพื่อการทำงาน น้อยกว่าแรงงานเด็กในชุมชนแออัดที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุง ดังนั้นเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวนี้ รัฐบาลควรจะได้มีการวางนโยบายที่แน่ชัดในการแก้ปัญหาชุมชนแออัด เพื่อที่จะทำให้ประชากรในชุมชนแออัดได้มีชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อันจะส่งผลให้แรงงานเด็กในชุมชนแออัด โดยเฉพาะแรงงานเด็กซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนแออัดที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุง จัดสรรเวลาเพื่อการทำงานในตลาดแรงงานน้อยลง

5.2.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในครั้งต่อไป

5.2.2.1 จากการศึกษาในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมการจัดสรรเวลาเพื่อกิจกรรมในตลาดแรงงาน หรือการทำงานในตลาดแรงงานของแรงงานเด็กในชุมชนแออัดของกรุงเทพมหานคร สามารถอธิบายได้ด้วยปัจจัย (ตัวกำหนด) ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และประชากรที่พอสมควร แต่อย่างไรก็ตาม ปัจจัยเหล่านี้สามารถอธิบายพฤติกรรมการตัดสินใจจัดสรรเวลาเพื่อกิจกรรมนอกตลาดแรงงานของแรงงานเด็กในชุมชนแออัดของกรุงเทพมหานครได้น้อย

ดังนั้นหากการศึกษาครั้งต่อไปต้องการศึกษาถึงปัจจัยที่เป็นสาเหตุสำคัญทั้งหมดของการจัดสรรเวลาเพื่อทำกิจกรรมในตลาด และนอกตลาดแรงงานของแรงงานเด็กในชุมชนแออัดของกรุงเทพมหานครแล้ว ก็ควรจะขยายแบบจำลองให้ครอบคลุมถึงปัจจัยสำคัญอื่น ๆ อีกด้วย เช่น ปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ค่านิยม ทักษะคติ ความเชื่อ เป็นต้น นอกจากนี้ควรเพิ่มขนาดตัวอย่างของการวิเคราะห์ให้มากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ค่าในเชิงสถิติต่าง ๆ เช่น ค่า t-statistics และค่า R^2 เป็นต้น สามารถแสดงผลการวิเคราะห์ได้ดียิ่งขึ้นไปอีก

5.2.2.2 ในการวิเคราะห์นี้ จากการทำ Scattered diagram พบว่า ความความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามและตัวแปรอิสระต่าง ๆ มีลักษณะค่อนข้างเป็นเส้นตรง ดังนั้นเพื่อให้การศึกษาถึงการจัดสรรเวลาของแรงงานเด็กในชุมชนแออัดของกรุงเทพมหานครตามแนวทางนี้เป็นที่กระจ่างยิ่งขึ้น การศึกษาครั้งต่อไป จึงควรเป็นการศึกษาโดยการสมมติให้ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามและตัวแปรอิสระต่าง ๆ เป็นในรูป Non linear และอาจจะทำการศึกษาโดยใช้ Simultaneous Equation เนื่องจากพฤติกรรมการตัดสินใจจัดสรรเวลาของแรงงานเด็กเป็นเรื่องค่อนข้างสลับซับซ้อน

5.2.2.3 การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาการจัดสรรเวลาของแรงงานเด็กในชุมชนแออัดของกรุงเทพมหานครเท่านั้น ซึ่งเป็นเพียงส่วนหนึ่งของแรงงานเด็กในกรุงเทพมหานคร ดังนั้นเพื่อให้ผลการศึกษการจัดสรรเวลาของแรงงานเด็กครอบคลุมแรงงานเด็กทั้งหมดในประเทศไทย ในการศึกษารังต่อไปจึงควรจะเป็นการศึกษาถึงการจัดสรรเวลาของแรงงานเด็กในประเทศไทย ตลอดจนปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการจัดสรรเวลาของแรงงานเด็กเหล่านั้นซึ่งจะทำให้ทราบถึงการจัดสรรเวลาของแรงงานเด็กในระดับมหภาค เพื่อที่จะใช้เป็นแนวทางในการเสนอแนะนโยบายให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น